

## VITA SANCTI EUGENII III.

(Ex Loranzana, Collectio Patrum Toletanorum.)

Eugenius hoc nomine tertius, atque post alterum A Eugenium Ecclesiae Toletanae antistes, Toleti optimis catholicisque parentibus natus, a teneris annis ejusdem sanctae Ecclesiae servitio mancipatus fuit. Cum adolevisset, perfectioris vitae cupidus, clam patria aufugiens Caesaraugustam secessit, ubi monasticam vivendi rationem amplexus, ad sanctorum martyrum cultum sapientiaeque coelestis studium totus incubuit. Acri vividoque ingenio praeditus, dum pietati studet, viros in ea nec minores in ecclesiasticis disciplinis progressus fecit. Qua ex re cum apud ceteros, tum vero apud sanctum Braulionem, sedis Caesaraugustanae archiepiscopum, maximam gratiam iniiit; isque tanto Eugenium amore complexus fuit, ut eum in archidiaconum sibi assumpserit, quem semper secum habere cupiebat, non aliter ac ipse Braulio Joanni fratri praedecessori suo in eodem officio constanter adhaeserat. Tanti viri consuetudine Eugenius et sanctitate et doctrina procedebat in dies; itaque quotidie Braulio eum magis magisque diligebat, ex ejusque familiaritate maximam capiebat et voluptatem et fructum. Neque enim in maximis ærumnis ac laboribus aliud illi solamen erat praeter Eugenium suum; et senio confectus, cum minus jam corpore valeret sanctus praesul, omnem fere pastorem sollicitudinem in ipsum conjecerat, adeo ut per aliquot annos Ecclesia Caesaraugustana unius Eugenii archidiaconi humeris tota consistere videretur. Quae omnia ejus virtutis atque doctrinae testimonia in Eugenio nostri commendationem eo majorem vim apud omnes habere debent, quod ea Reccesvintho regi non semel per epistolas exhibita atque a Braulione profecta fuere; eo, inquam, Braulione, qui post magnum Isidorum ejus magistrum (cui Hispani operam dederat) totius Hispaniae sol fulgentissimus atque fidei firmissimum columen habitus est, quique omnium Hispaniae episcoporum nomine ad Honorium papam scribens, tanta sententiarum gravitate, tantoque verborum pondere atque elegantia eorum famam falso tractam vindicavit, ut urbem Romam ejus epistola admiratione compleverit.

Vtrum Eugenio virtutum fama non unius Caesaraugustae finibus contenta per omnem Hispaniam brevi est pervulgata. Itaque Eugenio archiepiscopo Toletano vita functo, omnium omnino oculi ad concivem et conterraneum suum Eugenium conversi sunt. Nec moro, quin Reccesvinthus rex Braulionem per epistolam certiorum scriberet, communibus omnium suffragiis Eugenium ad Toletanam sedem expetitur; quare ipsum dimittat, atque Toletanae Ecclesiae non tam alienum donet, quam suum reddat ac restituat Eugenium. Nuntio accepto, quanta doloris vis Braulionem oppresserit non aliter quam legendis ejus ad

Reccesvinthum epistolis concipi potest. Dolet in eis, deflet, obsecrat, obtestatur, adjurat, nullum denique non movet lapidem, ut regis animum emolliat, atque a tam duro, ut ipsi videbatur, consilio avocet. Eugenium unicum gravis senectutis sibi levamen esse relictum, nec jam ejus solum esse vitae solatium, ad animae dimidium suae: a qua quanto homini acerbissimum est separari, tanto agrius a suo se Eugenio divelli pateretur; maximam deinde omnium calamitatem Caesaraugustanae Ecclesiae archidiaconi absentia imminere, nec sine multarum rerum jactura ejus opera subsidioque carere posse. Sed omnia incassum. Rex ejus lacrymis minime permovetur; majoremque Toletanae Ecclesiae quam sancti praesulis desiderii rationem habens, iterum Eugenium suum B quasi proprio jure agens repetiit. Tandem Eugenius, invitus licet atque praesumpta animi humilitate reluctans, disrupto potius quam scisso, ut scribit Braulio, societatis vinculo, ab eo avulsus Toletum pervenit, mirabilique omnium acclamatione suscipitur, tanquam a propriis ovibus desideratissimus pastor, quem sibi caelum magis quam hominum consilia designaverant.

Convocatum fuerat in illud tempus a praedecessore suo concilium Toletanum VII, ad cujus celebrationem comprovinciales episcopi per illos dies Toletum convenerant. Itaque ab eis, nulla mora interposita, Eugenius, qui nuper advenerat, Toleti episcopus ordinatus est; qua vero die nos latet, nisi quod ante diem decimam quintam Kalend. Novembris ejus consecrationem contigisse scimus; siquidem ea ipsa die inter reliquos concilii Patres Eugenius consedit, C etque subscripsit, ut aperte demonstrat cl. P. Florez, tom. V Hispaniae Sacrae, contra aliorum sententiam, qui Eugenium huic concilio subscribentem non hunc III, sed II fuisse putarunt.

De suis in episcopatu gestis nihil fere proditum litteris legimus, nisi quod ex sancti Ildephonsi verbis colligimus, omnes pastoralis officii partes cumulatissime explevisse. Quod quantam vim habeat, quamque amplam laudem in se contineat, nemo non videt. Praeter haec vero, ejus pastoralis vigilantiae indefessique studii in exstirpandis pravis consuetudinibus et unoquoque de clero in suo officio continendo, non obscurum specimen novissime nobis exhibuit ejus epistola ad magnum Braulionem Toleti data, in qua magistrum discipulus consulit, qua ratione sese gerere oporteret cum quodam presbytero, in cujus ordinatione vel nimia conniventia, vel minus forti consilio, praedecessoris sui aliqua congerant nec recte facta, nec facilia extricatu, tum super quorundam diaconorum et presbyterorum sacrilega temeritate, qui suae potestatis in ministrandis Ecclesiae Sacramentis limites excesserant; in quos cum

pro criminum gravitate animadvertere, tum præteritis et futuris incommodis obviam simul ire cupiebat.

Deinde, ut erat vir sanctissimus ecclesiasticæ disciplinæ peritissimus summeque tenax, intolerabilis abusus intime dolens, quibus divina psalmodia corrupta ac delurpata fuerat, Ecclesiæ suæ cantum ipse correxil, eumque pristinæ et gravitati et suavitati restituit. Varia insuper singulorum ecclesiasticorum ordinum officia superiorum temporum incuria vel prætermissa vel confusa discrevit, singulis singula tribuendo.

Magui Braulionis ipse discipulus, doctissimi ac sanctissimi Juliani archiepiscopi Toletani magister exstitit, eoque satis illustri nomine non semel ab ipso laudatur in suis operibus, ut videre est in lib. III *Prognost.*, cap. 47, per hæc verba: « Præceptor noster sacer Eugenius; » item 24: « Egregii præceptoris nostri Eugenii Toletani sedis antistitis. » Quasi qui officii memor discipulus maximam quam posset magistro gratiam referre vellet, ejusque sapientiæ laudem ad omnem posteritatis memoriam transmittere, cui quidquid in suis libris est eruditionis ac celestis doctrinæ, acceptum refert.

Aduit Conciliis Toletanis VII et VIII, tertio eis loco subscribens; præfuit vero IX et X, ut ejus subscriptiones aperte nos docent. In quibus omnibus præcipua Eugenii opera æstimata est. Tandem ægra valetudine confectus, qua omni pene vita usus fuerat, diem supremum obiit Idibus Novembris, anno Domini 657, cum duodecim fere annos, ut scribit sanctus Ildephonsus, Ecclesiam Toletanam rexisset. Deo et hominibus dilectus magno omnium dolore ac gemitibus elatus est, atque in basilica sanctæ Leocadiæ sepultus.

Quam firma constansque fuerit apud omnes, sicut de ejus integerrima vita, ita et sanctissimo obitu opinio, significat sanctus Julianus, qui de sancto Ildephonso Eugenii successore scribens asserit omnibus persuasum fuisse, communi cum Eugenio gloria donatum, in eodem cum ipso habitare receptaculo claritatis. Itaque ab initio sæculi XVII Eugenii nomen in sanctorum Fastis ascriptum novimus die decima tertia Novembris, qua ipsa die ab Ecclesia Toletana universaque archidioecesi ejus memoria sanctissime recolitur.

Multa variaque opera scripsit. Ex sancti Ildephonsi elogio constat librum composuisse de sancta Trinitate, solida ac recondita doctrina referunt, omnibusque orationis luminibus (quantum tempora illa ferebant) ornatum ac perpolitum. Opus certe dignum quod a Patribus Africanis, et Orientalibus legeretur, ad quos fuisset transmissum, nisi mare procellosum viam nuntis præclusisset. Magis vero dolendum quod superiorum temporum incuria omnino illud perierit, neque ad nos aliud pervenerit, quam acerbum tam eximii operis desiderium. Nisi forsitan in vetustissimis alicujus Ecclesiæ tabulariis delitescit, donec in manus peritas atque monumentorum

antiquitatis scrutatrices meliori fato, quod optamus, inciderit. Eodem fato correptum est aliud ejus opusculum diversi operis, ut ait sanctus Ildephonsus, prosa elaboratum.

Sed scripsit et multa alia oratione numeris astricta. Cum enim plurimum ingenio valeret, magnoque Braulione tot annos fuerit familiarissime usus, qui poeticis compositionibus quam maxime delectabatur atque in eo genere excellebat, non magno negotio Eugenius in poetam evasit; adeo ut mira facilitate versus funderet, non aliter ac si soluta oratione loqueretur.

Itaque jussu regis (ut legimus) Chindasvinthi, Dracontii Hispani poetæ opus Hexaemeron, sive de opere sex dierum, emenda it; quæ in illo erant corrupta ac depravata loca restituit; quæ deerant supplevit: ita ut opus non tam emendatum quam novum ex ejus manibus prolixisse videretur.

Multa deinde epigrammata non uno eodemque carmine pæxit; quæ cum ederet, etsi non omnia, clariss. Sirmondus suum de eis judicium protulit in epistola nuncupatoria ad Henricum Borbonium, Galliæ regis filium et episcopum Metensem, scribens quod licet Eugenii versus impoliti, et crasso ac soloci filo texti esse videantur, tamen quilibet in eis: nimadertet, etiam sub tenui palliolo latere sapientiam, quæ ipsa plerumque in dictionis artisque neglectu velut gemma in centone clarius micat.

Acrosticis versibus multum capiebatur; in quo genere nihil æque egregium, ut ait Ambrosius de Morales, omnibusque numeris absolutum elaboravit quam illud epitaphium, quod vivens sibimetipsi composuit; in quo ex primis singulorum versuum litteris nomen *Eugenius*; ex ultimis *Misellus* conficitur. Ecce illud.

Excipe, Christe potens, discretam corpore mente	u.
Et possim piceæ penam vitare baratr.....	u.
Grandis inest culpa, sed tu pietate redunda....	u.
Blue probra, Pater, et vitæ crimina toll.....	u.
Non sim pro meritis sanctorum cœtibus exu....	u.
Judice te, prosit sanctum * vidiase tribuna....	u.
« is lector uno, qui sim, dignoscere vers.....	u.
Signa priora lege, mox ultima nosse valebi....	u.

Dux tantum, quas nos viderimus, horum opusculorum Editiones adhuc prodierunt: alia a Sirmo. lo Parisiis ex officina Nivelliana, anno 1619, supra memorata; alia ab Editoribus Bibliothecæ Patrum ex ipsa Sirmo.iana ad verbum expressa. Nos omnium cumulationem exhibemus; nam præter epistolam ad sanctum Braulionem Toleti datam, quam primus omnium publici juris nuper fecit R. P. Risco, Hispaniæ sacræ continuator, ex antiquissimo Codice Gothico sanctæ Ecclesiæ Legionensis, in appendice 3 ad tom. XXX, præterque aliam epistolam ad Protasium Tarraconensem episcopum, a nobis ex *Mss.* sanctæ Ecclesiæ Toletanæ transcriptam, quam plurima producimus epigrammata hactenus inedita, quæ in Codice Toletano vulgo de Azagra sub unius Eugenii

\* Al., *videre*.

nominae reperiantur; in quibus si non omnia, multa certe carmina sancto Eugenio adscribenda sunt, quæ ab ejus stylo et dicendi genere non abhorreere videntur. Hæc sunt quæ in tanti viri commendationem expi-cari potuimus, quæque sancti Ildephonsi elogio concludimus (*Lib. de Viris illustribus, cap. 14*):

Item Eugenius alter post Eugenium pontifex subrogatur. Hic cum Ecclesiæ regni clericus esset egregius, vita monachi delectatus est. Qui sagaci fuga urbem Cæsaraugustanam petens, illic martyrum sepulcris inhaesit, ibique studia sapientiæ, et propositum monachi decenter incoluit; unde principali violentia reductus atque in pontificatum ascitus vitam plus virtutum meritis, quam viribus egit. Fuit namque corpore tenuis, parvus robore, sed valide fervescens spiritus virtute. Studiorum bonorum vim persequens, cantos pessimis usibus vitiatos melodiæ cognitione correxit, officiorum omissos ordines curamque discrevit. Scripsit de sancta Trinitate libellum et eloquio nitidum, et rei veritate perspicuum, qui Libyæ, et Orientis partibus mitti quantocius

Sanctorum martyrum sepulcra, quorum cultui Cæsaraugustæ sese tradidit Eugenius, ea credimus fuisse in quibus innumerabilium martyrum cineres conditi fuerant, quorum historia omnibus satis nota est ex Actis sancto Braulioni tributis. Cum enim tempore Diocletiani quamplurimi Christi fideles illius urbis incolæ nulla ratione adduci potuissent, ut, Christi fide abjecta, idola colerent, a Daciano Cæsaraugustæ prefecto urbe omnes exulare jussi sunt. Cui decreto libentissime pro Christo obtemperantes, ab impiis satellitibus per insidias extra urbem oppressi crudelissimeque trucidati fuere; corpora vero in rogam conjecta et igne absumpta. Eorum deinde venerandos cineres cum Christiani pia cura colligerent, in massam albam fuere continuo coagulati, atque postea in loco sacro religiose depositi, quem sepulcrum sanctorum martyrum, seu templum Sanctæ Massæ appellarunt. Eo itaque putamus sanctum Eugenium devotionis causa patriam fugientem sese recepisse.

Animadvertere operæ pretium judicavimus tres fuisse Toleti basilicas sub invocatione sanctæ Leocadiæ, simulque uniuscujusque situm describere. Earum prima omniumque antiquior sita est in suburbio in ea planitie quam vulgo appellant la Vega. Et hic quidem locus est qui multis magnisque nominibus nobis et omnibus quam commendatissimus esse debet, summaque religione colendus, propterea quod multa in eo et illustriora concilia sub Gothis principibus celebrata fuere, Toletanum IV, præsidente in

poterat, nisi procellis resultantia freta incertum pavidi iter viatoribus distulissent. Scripsit et duos libellos, unum diversi carminis metro, alium diversi operis prosa concretos; qui ad multorum industriam ejus ex hoc tenaciter sanctam valuerunt commendare memoriam. Libellos quoque Dracontii de creatione mundi conscriptos, quos antiquitas protulerat vitiatos, ea quæ inconvenientia reperit subtrahendo, immutando, vel meliora conjiciendo, ita in pulchritudinis formam coegit, ut pulchriores de artificio corrigentis, quam de manu processisse videantur auctoris. Et quia de die septimo idem Dracontius omnino reticendo semiplenum opus visus est reliquisse, iste et sex dierum recapitulationem singulis versiculis renovavit, et de die septimo quæ illi visa sunt eleganter dicta subjunxit. Clarus habitus fuit temporibus Chindasvinthi et Reccesvinthi regum, fere duodecim annis tenens dignitatem simul et gloriam sacerdotis; sicque post lucis mundialis occasum, in basilica sanctæ Leocadiæ tenet habitatione sepulcrum.

eo sancto Ildoro Hispanensi, item V, VI ac XVII, et, ut alia mittamus, quia in eodem loco juxta sepulcrum sanctæ Leocadiæ, sanctorum Patrum, Ildephonsi, Eugenii III, Helladii et Juliani corpora condita sunt. Quorum omnium reliquiæ (præterquam unius Ildephonsi, quæ Zamoræ coluntur) ubinam sint, omnino nos lætet. O nos beatos! Si ætate nostra Dominus indicare dignaretur, atque tanti thesauri inventionem Ecclesiæ Toletanæ lacrymas abstergere, quibus tam gravem jacturam per multa jam sæcula deflet.

Altera basilica in ædibus sita erat, in quibus constanti traditione fertur sanctam virginem Leocadiam natam fuisse. Quo in loco ecclesiæ parochialis nunc est ejus nomini consecrata.

Tertia denique ædificata fuit in ipsis ergastulis, in quibus cum ob Christianæ fidei confessionem detineretur, squal re confecta spiritum deo reddidit. Hujus carceris situs pene immutatus ad nostra tempora pervenit. Transtulit ad eum Alphonsus X, cognomento Sapiens Gothorum regum Wambæ et Reccesvinthi ossa, et juxta illum regiam arcem sibi ædificavit, nunc ex æmiusta fereque diruta in regiam domum charitatis ad pauperum levamen instauratam. Denique cum ob redituum paucitatem ecclesiæ collegia, quæ illius loci curam gerebat, ad summam inopiam redacta fuisset, prædictus locus ob majorem sui venerationem fratribus Capuccinis, prout hodie videmus, custodiendus et incolendus traditus fuit.

## S. EUGENII III, EPISCOPI TOLETANI, OPUSCULORUM PARS PRIMA.

MISCELLANEA.

### *Monitum ad lectorem.*

*Damus hæc primo loco ea sancti Eugenii III opuscula quæ a Jacobo Sirmondo edita sunt, nunc primum a nobis diligenter collata ad Codicem Gothicum sanctæ Ecclesiæ Toletanæ, vulgo de Azagra, ex quo variantes lectiones adnotavimus, lacunas replevimus, versus aliquos, qui in Sirmondiana desiderantur, suo loco inseruimus; denique ad calcem huius libri Dracontii duos et viginti continuos versus adjecimus, prout in eodem Codice reperimus. Quæ quo facilius inter legendum animadverti possent, diversis characteribus notata voluimus.*